

До 100-річчя заснування НАН України

ЗАХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Зіновій Назарчук

доктор фіз.-мат. наук, професор,
академік НАН України,
голова Західного наукового центру
НАН України і МОН України, м. Львів

Олег Зинюк

канд. техн. наук, доцент,
директор Західного наукового центру
НАН України і МОН України, м. Львів

Західноукраїнський край багатий науковими та освітніми традиціями. В Дрогобичі народився *Юрій Котермак* — визначний український учений XV ст., ректор Болонського університету. У 1574 р. *Іван Федоров (Федорович)* видав у Львові “Апостол” і перший вітчизняний “Буквар”. В Острозі в 1581 р. вийшла знаменита “Острозька Біблія”. Саме тоді там працювала греко-слов'янська академія — перша українська школа вищого рівня, що мала велике значення для поширення освіти й організації національної школи в Україні.

Славний і науковий Львів, зокрема тим, що 1661 р. тут засновано один із найстаріших у Європі класичних університетів, де працювали відомі вчені — петрограф *Ф. Циркель*, математики *Ю. Пузина* та *С. Банах*, мовознавець *Ю. Курилович*, філолог *Р. Ганшинець*, зоолог *В. Дибовський*, фізик *М. Смолюховський*, хімік *Б. Радзишевський* та інші.

Гідний внесок у розбудову сучасної української науки зробили і науковці Західного регіону України — українські вчені *Ярослав Бурак*, *Орест Влох*, *Михайло Возняк*, *Євген Гладішевський*, *Володимир Грицик*, *Михайло Грушевський*, *Ярослав Дашкевич*, *Григорій Доленко*, *Мар'ян Долішній*, *Ярослав Ісаєвич*, *Георгій Карпенко*, *Роман Кучер*, *Іван Крип'якевич*, *Ярослав Лопатинський*, *Ярослав Підстригач*, *Гурій Савін*, *Кирило Студинський*, *Степан Щурат*, *Георгій Максимович*, *Олег Романів*, *Корній Товстюк*. Вони залишили яскравий слід на скрижалях світової науки.

Активно і плідно працює нині плеяда блискучих науковців — академіки НАН України *Лук'ян Анатичук*, *Михайло Голубець*, *Євстахій Крижанівський*, *Ігор Мриглод*, *Зіновій Назарчук*, *Степан Павлюк*, *Володимир Панасюк*, *Андрій Сибірний*, *Юрій Туниця*, *Отто Шпенник*, *Ігор Юхновський*, члени-кореспонденти НАН України *Олександр Андрейків*, *Юліан Височанський*, *Михайло Войнаренко*, *Роман Гладішевський*, *Юрій Головач*, *Мирослав Головка*, *Ігор Дмитрах*, *Володимир Загорський*, *Дмитро Зербіно*, *Микола Ільницький*, *Григорій Кіт*, *Роман Кушнір*, *Василь Мікловда*, *Євген Нахлік*, *Богдан Остафійчук*, *Мирослав Павлюк*, *Василь Похмурський*, *Богдан Пташник*, *Мирослав Романюк*, *Юрій Сеньковський*, *Валентин Скальський*, *Василь Слюсарчук*, *Ігор Стасюк*, *Ростислав Стойка*, *Віктор Федірко* разом зі своїми колегами з інших державних академій наук та вищих навчальних закладів, численною когортою учнів і послідовників. Вони гідно продовжують славні традиції своїх попередників і високо несуть прапор української науки.

Доленко Григорій Назарович (1917—1990) — доктор геолого-мінералогічних наук (1961), професор (1963), лауреат Державної премії Української РСР в галузі науки і техніки (1971), академік АН УРСР (1979), директор Інституту геології і геохімії горючих копалин АН УРСР (1963—1982).

Г.Н. Доленко — відомий український учений-геолог, розробляв теоретичні проблеми нафтогазової геології, зокрема походження нафти і газу, їх міграції, закономірностей утворення і розміщення нафтових і газових родовищ. Цикл робіт автора з проблеми “Закономірності нафтогазонакопичення в земній корі” відзначено премією ім. В. Вернадського Академії наук УРСР.

Підстригач Ярослав Степанович (1928—1990) — доктор фізико-математичних наук (1969), професор (1969), академік АН УРСР (1972), лауреат Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1975), премії ім. М.М. Крилова АН УРСР (1977), директор Інституту прикладних проблем механіки і математики АН УРСР (1978—1990), заслужений діяч науки і техніки УРСР (1979).

Наукові інтереси вченого охоплювали проблеми гідроакустики, електромагнітомеханіки, механіки земної кори, руйнування і міцності тіл, стійкості й рівноваги деформованих систем, теорії і методів оптимізації технологічних процесів, довговічності неоднорідних елементів конструкцій.

Важливою для наукової спільноти України подією, яка знаменувала поступ у розвитку та становленні української науки, стало створення в 1971 р. п'ятих регіональних наукових центрів Академії наук України — Дніпропетровського (перейменованого пізніше в Придніпровський), Донецького, Західного (м. Львів), Південного (м. Одеса) та Харківського (перейменованого пізніше у Північно-Східний).

Основними завданнями регіональних наукових центрів Академії на той час були: розвиток фундаментальних досліджень у галузі природничих і суспільних наук; розробка наукових проблем, важливих для прискореного розвитку економіки відповідних економічних районів; організація комплексних досліджень у галузі природничих і суспільних наук силами інститутів Академії наук УРСР, ВНЗ і галузевих науково-дослідних установ, розташованих у відповідному економічному районі; організація скоор-

динованої роботи наукових установ і ВНЗ із підготовки наукових та інженерних кадрів і підвищення теоретичного рівня наукових досліджень на кафедрах ВНЗ.

Територіально діяльність **Західного наукового центру** спочатку охоплювала Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську і Чернівецьку області. В 2007 р. до сфери його юрисдикції долучено Хмельницьку область. До складу Західного наукового центру (ЗНЦ) на час його створення увійшло 17 установ та підрозділів із чотирьох західних областей. Із них 11 розташувались у Львові, три — в Ужгороді; дві установи — у Чернівцях; одна — в Івано-Франківську. На початок 1971 р. в академічних установах регіону загалом працювало 2105 співробітників, у т. ч. 526 наукових, серед яких — шість академіків та членів-кореспондентів АН УРСР, 37 докторів і 228 кандидатів наук.

Першим головою ЗНЦ був академік *Григорій Доленко*, який успішно виконав завдання організаційного становлення новоствореної структури.

Згодом ЗНЦ очолювали і наполегливою працею сприяли його становленню та розвитку академіки *Ярослав Підстригач* (1972—1990), *Ігор Юхновський* (1991—1998), *Мар'ян Долишній* (1998—2006).

Особливо плідно працював ЗНЦ під керівництвом академіка *Я. Підстригача*, який упродовж 18 років доклав багато зусиль та енергії для розвитку інтелектуального і науково-технічного потенціалу західноукраїнського краю. З ініціативи академіка *Я. Підстригача* при академічних інститутах були створені дослідно-конструкторські підрозділи, науковці регіону добилися вагомих творчих здобутків, набули розвитку нині відомі у світі наукові школи. Започатковані й успішно функціонували міжвідомчі науково-виробничі комплекси, завдяки яким підвищувалась ефективність наукових досліджень, концентрувалися зусилля вчених на вирішенні важливих для розвитку регіону проблем, зміцнювалися зв'язки науково-дослідних установ і ВНЗ із виробництвом, надавалася дієва допомога підприємствам у поліпшенні технологічності та якості продукції.

У ЗНЦ утворено 11 секцій із пріоритетних для регіону галузей наук. До складу наукових секцій увійшли провідні вчені установ АН УРСР, ВНЗ регіону, відомчих науково-дослідних інститутів і лабораторій та промислових підприємств — загалом представники майже 80 установ та організацій.

Був сформований взаємопов'язаний комплекс наукових і науково-технічних завдань. Координувались науково-дослідні роботи, комплексні фундаментальні та прикладні дослідження, міждисциплінарні зв'язки, взаємодія науки і виробництва. Науковий потенціал спрямовувався на створення та виконання цільових науково-технічних програм розвитку регіону та окремих галузей економіки. Розроблено “Комплексний план розвитку наукових досліджень і сприяння науково-технічному прогресу у Львівській області”, до виконання якого залучались, окрім академічних установ, 11 ВНЗ та 17 галузевих науково-дослідних і проектно-конструкторських організацій, 24 промислові підприємства різного відомчого підпорядкування.

З ініціативи ЗНЦ була створена регіональна система управління науково-технічними дослідженнями, яка сприяла підвищенню ефективності, науково-технічному прогресові регіону та зміцненню зв'язків науково-дослідних установ і ВНЗ з виробництвом. Основою цієї системи стали міжвідомчі науково-виробничі комплекси (НВК), до яких входили близькі за профілем організації та установи різного відомчого підпорядкування. Серед цих НВК: приладобудівний (голова колегії — академік АН УРСР *Я. Підстригач*); машинобудівний (голова колегії — член-кореспондент АН УРСР *В. Панасюк*); геолого-геофізичний (голова колегії — член-кореспондент АН УРСР *Г. Доленко*) сільськогосподарський (голова колегії — член-кореспондент ВАСГНІЛ *Ф. Палфій*).

Реалізовані науково-організаційні заходи інтенсифікували наукові дослідження. У результаті за п'ять років від часу створення ЗНЦ значно зріс кадровий потенціал його академічних установ — на кінець 1976 р. у 18 академічних установах працювало 3713 співробітників, у т.ч. 768 наукових, серед яких три академіки та чотири члени-кореспонденти АН УРСР, 50 докторів і понад 390 кандидатів наук. Зусиллями ЗНЦ, рад ректорів ВНЗ у регіоні ефективно функціонувала система відбору талановитої молоді, підготовки і перепідготовки спеціалістів і наукових працівників, так звана система “школа — ВНЗ — НДІ — виробництво”. Організаційною основою цієї системи була мережа спільних кафедр, які проводили цілеспрямовану підготовку фахівців. Аналізу фундаментальних досліджень, зміцненню зв'язків науки з виробництвом, удосконаленню форм управління науково-технічним прогресом, зокрема, розв'язанню важливих наукових проблем в установах, ВНЗ та міжвідомчих НВК присвячене наукове видання “Розвиток науки в західних областях Української РСР за роки Радянської влади. 1939—1989” (*В.В. Панасюк, Я.С. Підстригач, Ф.І. Стеблій* та ін., К.: Наукова думка, 1990).

У 1991 році головою ЗНЦ обрано академіка НАН України *І. Юхновського*, на долю якого випало керувати діяльністю Центру за наявності комплексу проблем, зумовлених істотним зменшенням фінансування науки, а отже, — і спадом привабливості наукової роботи, зниженням рівня наукових досліджень, відтоком талановитих учених за кордон та в комерційні структури. У нових умовах ЗНЦ знаходив відповідні підходи до організації проведення наукових досліджень і розробок, їх фінансового і ресурсного забезпечення. Зокрема, ЗНЦ сприяв створенню при Інституті фізики конденсованих систем НАН України науково-телекомунікаційного центру “Українська академічна і дослідницька мережа”, який став одним із найпотужніших інтернет-провайдерів на заході України.

Розвитку та поглиблення тоді набула українсько-австрійська наукова співпраця. У липні 1992 р. за підтримки урядів України та Австрії при ЗНЦ відкрито Львівську філію Австрійського інституту Східної та Південно-Східної Європи (АІСПЕ). У вересні того ж року створено й Українсько-австрійський науковий центр АН України. Основними напрямками співпраці були: навчання та стажування студентів і науковців України в Австрії за кошти стипендій Федерального Міністерства науки та досліджень, АІСПЕ та інших інституцій; відкриття австрійських бібліотек у Києві, Львові, Чернівцях, Харкові; викладання австрійськими педагогами німецької мови в університетах України (Львів, Івано-Франківськ, Чернівці); участь українських студентів і науковців у міжнародних літніх школах із вивчення німецької мови в Австрії; запрошення вчених для читання лекцій в університетах та наукових закладах; проведення наукових семінарів, конференцій, симпозіумів; організація та виконання спільних наукових проектів (у галузі інформатики, фізики, хімії, сільськогосподарських

Юхновський Ігор Рафаїлович (1925 р.н.) —

Герой України (2005), доктор фізико-математичних наук (1965), професор (1967), академік АН УРСР (1982), лауреат премії ім. М.М. Крилова АН УРСР.

І. Юхновський очолював Інститут фізики конденсованих систем НАН України (1990—2006). Від червня 2006 р. — почесний директор цього інституту. Наукові зацікавлення вченого — теоретична фізика, фізика конденсованого стану та квантова статистика.

наук, біохімії, геодезії, медицини, літературознавства, архітектури); налагодження прямих зв'язків між науковими інституціями обох країн. Так, у галузі фізики реалізовано проекти й опубліковано чимало спільних робіт науковцями Інституту фізики конденсованих систем НАН України, Технічного університету м. Відень та Технічного університету м. Лінц. У царині хімії розвивалася українсько-австрійсько-швейцарська співпраця з досліджень інтерметалідів за участю науковців Львівського державного університету імені Івана Франка, Технічного університету м. Відень та Університету м. Женева. Налагодились контакти між науково-освітніми установами Львова та Відня в галузі архітектури. Українські та австрійські установи сільськогосподарського профілю працювали над економічною реформою в українському селі. Від 1993 р. проводилися спільні дослідження щодо методики оцінки землі та створення земельного кадастру в Україні.

Результатом діяльності Центру в 1990-х роках стало не тільки збереження у західному регіоні України відомих наукових шкіл, але й ініціювання та підтримання організації нових науково-дослідних установ у системі АН України та нових ВНЗ. Зокрема, були створені академічні установи: Інститут екології Карпат (м. Львів) — 1991 р.; Інститут електронної фізики (м. Ужгород) — 1992 р.; Інститут народознавства (м. Львів) — 1992 р.; Львівське відділення інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського — 1992 р.; Інститут регіональних досліджень

(м. Львів) — 1994 р. (нині — ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього"); Державний НДІ інформаційної інфраструктури (м. Львів) — 1996 р.; Інститут біології клітини (м. Львів) — 2000 р. Відбулась реорганізація деяких навчальних інститутів в університети: Прикарпатський університет ім. В. Стефаника — 1992 р.; Волинський державний університет ім. Лесі Українки — 1993 р.; Тернопільський технічний університет ім. І. Пулюя — 1996 р.

У 1998 р. головою ЗНЦ призначено академіка НАН України **М. Долішнього**, за керівництва якого особливого розвитку набула співпраця вчених з органами регіональної влади. Науковці брали активну участь у розробленні та створенні програм розвитку територій, а також галузевих та природоохоронних програм. ЗНЦ сприяв науковому забезпеченню реформування аграрних відносин на селі, формуванню регіональної програми розвитку паливно-енергетичного комплексу регіону, реструктуризації підприємств гірничої хімії тощо. Значну увагу приділяли розвитку нових наукових напрямів, підтримці знаних наукових шкіл, залученню талановитої молоді до наукової праці.

Долішній Мар'ян Іванович (1936—2006) —

директор Інституту регіональних досліджень НАН України (1994—2006), доктор економічних наук (1982), професор (1982), лауреат премій ім. О.Г. Шліхтера АН УРСР (1983) та ім. М.І. Туган-Барановського НАН України (1996), заслужений діяч науки і техніки України (1991), академік НАН України (1997), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2003).

Знаний учений у галузі регіональної економіки, проблем формування трудового потенціалу, структурної перебудови економіки, соціально-економічного районування, формування і реалізації регіональної політики.

Упродовж 2001—2006 рр. Центр активізував свою співпрацю з обласними державними адміністраціями західного регіону України — було підписано Угоду про співробітництво Національної академії наук України і Львівської обласної державної адміністрації, а також Угоду про організаційні та соціально-економічні засади розвитку співпраці Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької областей і Західного наукового центру НАН України. З метою ефективного наукового забезпечення вирішення проблем міст регіону укладено договори про співробітництво з міськими радами Львова, Ужгорода та Луцька. Активізації міжрегіонального науково-технічного співробітництва, збереженню і зміцненню наукового потенціалу регіонів, підвищенню ефективності наукових досліджень та прискоренню їх впровадження у практику сприяв укладений у 2001 р. Договір про співробітництво між Донецьким науковим центром й Радою ректорів вищих навчальних закладів Донецького регіону та ЗНЦ й Радою ректорів вищих навчальних закладів Львівського регіону.

Популяризував досягнення учених ЗНЦ виданий у 1999 р. “Каталог завершених наукових розробок учених західного регіону України”. В 2001 р. започатковано видання щорічника “Бюлетень Західного наукового центру”, в якому подається інформація про основні науково-організаційні заходи, які проводить ЗНЦ, друкуються аналітичні огляди та наукові повідомлення, а також інформація з нагоди ювілейних дат відомих учених, наукових установ і ВНЗ регіону.

Значну увагу приділяли підтримці талановитої молоді. В 2001 р. з ініціативи ЗНЦ засновано щорічні премії голови Львівської обласної ради й голови Львівської облдержадміністрації для талановитих молодих учених та премії для відомих учених і знаних фахівців. Премії вручають голови Львівської облдержадміністрації та Львівської обласної ради на Урочистих зборах у Львівському будинку вчених напередодні Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку (відзначається щорічно 10 листопада).

У 2004 р. при ЗНЦ створено Інститут соціогуманітарних проблем людини, який очолив доктор філос. наук, проф. **В. Мельник**. Мета діяльності інституту — підвищення ролі науки в розробленні і реалізації у західному регіоні України ефективної соціогуманітарної політики, орієнтованої на формування умов сталого розвитку регіону в поєднанні з гармонійним розвитком людини. Головні завдання діяльності Інституту: наукове забезпечення вирішення у західному регіоні України актуальних соціогуманітарних проблем людини (зайнятість населення, міграційні процеси, демографічна ситуація), екології (збереження довкілля та загальна екологічна культура), політології та соціальної психології, освіти, охорони здоров'я, культурного та духовного розвитку; здійснення просвітницької діяльності, сприяння підвищенню інтелектуального та духовного потенціалу населення; надання місцевим органами влади науково-методичних розробок та рекомендацій для

використання їх при вирішенні соціогуманітарних проблем людини. Інститут популяризує результати досліджень, сприяє гуманізації суспільства, активно формує громадську думку з акцентом на особистість та її місце в сучасних умовах цивілізації через журнал “Соціогуманітарні проблеми людини”, співзасновником якого став ЗНЦ.

Від 2006 р. ЗНЦ очолює академік НАН України **З. Назарчук**, за керівництва якого Центр успішно вирішує свої головні статутні завдання — науково забезпечує вирішення актуальних комплексних регіональних проблем західного регіону України в галузі економіки, екології, ресурсозбереження, інформатизації, культурного та духовного розвитку; сприяє розвитку фундаментальних і прикладних досліджень, поглибленню інтеграції науки та освіти; сприяє забезпеченню інноваційного розвитку господарського комплексу регіону, організації використання в регіоні високоефективних наукових розробок учених України, підвищенню інтелектуального та наукового потенціалу західного регіону України; здійснює просвітницьку діяльність.

Назарчук Зіновій Теодорович (1952 р.н.) — директор Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України (2015), доктор фізико-математичних наук (1990), професор (1998), заслужений діяч науки і техніки України (2002), академік НАН України (2006), лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1995), премій ім. К.Д. Синельникова (2000) та Є.О. Патона (2011) НАН України, нагороджений відзнакою НАН України “За наукові досягнення” (2007).

Відомий учений у галузі матеріалознавства (фізика неруйнівного контролю, діагностика матеріалів), теоретичної радіофізики та математичного моделювання.

Нині в західному регіоні України функціонують 26 академічних установ та близько 40 ВНЗ III—IV рівня акредитації. У різних сферах економіки краю зайнято близько 13,8 тис. кандидатів наук та понад 1,9 тис. докторів наук. Переважну більшість академічних установ регіону (21) розташовано у Львові, три — на Закарпатті та дві в Чернівцях. Академічний сектор науки в західному регіоні нараховує майже 1,5 тис. наукових працівників, серед яких близько 200 докторів і понад 640 кандидатів наук. У регіоні працює 11 академіків та 25 членів-кореспондентів НАН України. Західний регіон посідає третє місце в Україні за кількістю кандидатів та докторів наук як у загальній чисельності, так і за їх участю в науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах.

Виконуючи свої статутні завдання, ЗНЦ розвиває нові форми співробітництва академічних установ із ВНЗ. З ініціативи ЗНЦ 2004 р. створено Навчально-науковий комплекс “Економосвіта”, до якого ввійшли Інститут регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Національний університет “Львівська політехніка”, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), Тернопільський національний економічний університет, Львівська державна фінансова академія, Львівська комерційна академія, Луцький національний технічний університет, Львівський державний центр науки, інновацій та інформатизації. Комплекс забезпечує впровадження результатів, отриманих академічною наукою, в навчальний процес, здійснює підготовку наукової економічної еліти — кандидатів і докторів наук, проводить спільну навчально-методичну та видавничу діяльність.

ЗНЦ започаткував якісно новий рівень організації співпраці академічних установ та ВНЗ регіону з природничих і технічних наук — у 2007 р. разом з Національним університетом “Львівська політехніка” створив Науково-навчальний комплекс з правами Відділення цільової підготовки, в роботі якого беруть участь вісім установ ЗНЦ та п’ять інститутів Національного університету “Львівська політехніка”. Метою діяльності комплексу є сприяння інтеграції вітчизняної науки й освіти у європейський науково-освітній простір та підготовка фахівців із творчим потенціалом для установ НАН України і Національного університету “Львівська політехніка” з актуальних напрямів розвитку науки і техніки на основі застосування інноваційних моделей організації навчального процесу та наукових досліджень, об’єднання інтелектуальних зусиль та експериментальної бази установ-учасників. У 2009 р. ЗНЦ разом з Інститутом регіональних досліджень НАН України і Національним університетом водного господарства та природокористування (м. Рівне) створили Науково-навчальний центр з правами Відділення цільової підготовки магістрів за спеціальністю “Економіка довкілля і природних ресурсів”.

Результати фундаментальних досліджень наших учених служать базою для інтенсифікації прикладних науково-технічних розробок та створення прогресив-

них технологій і матеріалів. З ініціативи науковців започаткована і виконується “Регіональна програма з визначення залишкового ресурсу конструкцій, споруд і машин тривалої експлуатації та розробки заходів щодо продовження терміну їх безаварійної роботи”. За участю науковців Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України, університетів Львова та Івано-Франківська у рамках цієї програми розв’язуються важливі для регіону проблеми, активізується співпраця між науковими установами й енергетичними, нафтогазовидобувними та нафтогазотранспортними підприємствами.

ЗНЦ проводить моніторинг науково-інноваційного потенціалу регіону. Систематизовано інформацію про завершені наукові розробки та інноваційні пропозиції наукових установ регіону. За результатами проведеного ЗНЦ дослідження науково-інноваційного потенціалу Львівської області в 2007 р. видано “Каталог наукових розробок науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів Львівщини”. Тепер опрацьовуємо матеріал для оновленого видання Каталогу станом на 2015 рік. Очікуємо, що ці видання допоможуть забезпечити оперативний доступ інноваційних менеджерів до науково-технічних розробок і вирішити проблеми впровадження результатів наукових колективів у виробництво.

Для підвищення ефективності діяльності академічних установ та ВНЗ регіону, удосконалення регіональної системи науково-технічної та інноваційної діяльності ЗНЦ розвиває міжнародне наукове співробітництво, укладаючи відповідні угоди. Виконання Угоди про наукове співробітництво між Відділенням Польської академії наук в Любліні (Польща) та ЗНЦ (підписана 2013 р.) спрямовано на поглиблення інтеграції наукових досліджень, що проводяться в установах обох сторін; організацію спільних наукових конференцій, симпозіумів, з’їздів; розроблення спільних науково-дослідних проектів, які стосуватимуться, насамперед, польсько-українського прикордоння та здійснення заходів для отримання фондів із Європейського Союзу та інших фондів для їх реалізації.

Співпрацю у галузі гуманітарних наук передбачає підписана в 2013 р. Угода про наукове співробітництво між ЗНЦ та Українським Вільним Університетом (УВУ, м. Мюнхен), яка полягає у виконанні спільних дослідницьких проектів, організації міжнародних наукових конференцій та форумів, обміні науковою інформацією, підготовці кадрів вищої кваліфікації.

У рамках Угоди 12—24 липня 2014 р. відбулася “Літня школа в Українському Вільному Університеті — 2014”, учасниками якої стали 10 слухачів Львівської обласної Малої академії наук (директор *І. Бородчук*, керівник групи *М. Зінько*). Молоді дослідники виступили з презентаціями проведених досліджень у напрямках “українознавство та українознавчі студії”, “правознавство”, “журналістика”, “економіка”, “релігієзнавство”, “історія”, “філософія”, “психологія” та ін. Результати наукових пошуків молодих дослідників отримали високі оцінки з боку науковців німецького закладу.

Одним зі своїх завдань сьогодні ЗНЦ вважає проведення організаційних заходів з метою створення можливості для ефективнішого використання засобів і ресурсів шляхом об'єднання і кращої координації національних та європейських дослідницьких програм, тіснішого наукового і технологічного співробітництва між європейськими науково-дослідними структурами шляхом надання науковцям інформації про можливі шляхи впровадження їхніх інноваційних розробок та способи інтенсифікації наукового співробітництва у рамках міжнародних проектів та програм, а також поширення позитивного практичного досвіду реалізації окремих проектів.

ЗНЦ провів значну роботу щодо розширення участі вчених у міжнародній науковій кооперації. Організовано низку спеціальних семінарів для ознайомлення з можливостями участі та вимогами до конкурсних наукових проектів Сьомої рамкової програми Європейського комітету "РП 7: головні правила гри" та "Нанонауки, нанотехнології, матеріали і нові виробничі технології в РП 7" за участю координатора проектів Сьомої рамкової програми Європейського комітету д-ра *М. Дзюбинського*. З метою опрацювання дієвих механізмів участі українських установ у рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій Horizon 2020" ЗНЦ разом зі Львівським державним центром науки, інновацій та інформатизації (ЛДЦНІ) організував та провів семінар "Досвід, особливості підготовки та участі українських організацій у дослідницьких проектах Європейського Союзу.

Очікувані перспективи участі в "Horizon 2020" для представників академічної, освітянської та науково-виробничої спільноти Львівщини.

ЗНЦ разом з ЛДЦНІ організував у квітні 2015 р. робочу зустріч науковців академічних установ і ВНЗ Львівщини з керівником норвезької консалтингової компанії International Development Norway (IDN Research), координатором проекту UNINI *А. Столаном* (*Anders Stolan*, Trondheim, Norway) та директором проекту IDN *К.А. Казімерчук* (*Katarzyna Anna Kazimierzuk*, Warszawa, Poland). Представлені науковцями матеріали зацікавили координаторів норвезької консалтингової компанії як можливі до детального опрацювання в рамках програми "Horizon 2020".

У червні 2015 р. ЗНЦ спільно з Регіональною радою підприємств у Львівській області організував та провів робочу зустріч керівників, експертів й провідних фахівців установ космічного і дотичних напрямів західного регіону України з головою Державного космічного агентства України, доктором техн. наук *О.С. Уруським*, на якій обговорено питання пріоритетності завдань установ на сучасному етапі, виробничої та наукової діяльності установ в умовах кризових явищ, підвищення конкурентоспроможності та інноваційності виробництва. Зважаючи на наявність у Західному регіоні необхідного потенціалу для активізації досліджень у галузі космічних технологій та з метою підвищення активності діяльності наукових закладів, установ та підприємств космічного і дотичних напрямів у регіоні, керівництво ДКАУ розглядає

Президент НАН України академік Б. Патон на візному засіданні Ради ЗНЦ в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу (квітень 2011 р.)

Слухачі Львівської Малої академії наук розгорнули прапор України під час екскурсії в Альпи (Гарміш-Партенкірхен (Garmisch-Partenkirchen), ФРН, липень 2015 р.)

можливість створення у Львові “Міжнародного космічного центру зі співробітництва із країнами Європейського Союзу”.

У розв’язанні проблем регіонального значення ЗНЦ співпрацює з обласними державними адміністраціями й підприємницькими структурами. Для цього щорічно проводимо виїзні засідання Ради ЗНЦ, на яких розглядаємо актуальні для конкретної області проблеми і організуємо науковий супровід їх вирішення.

Зокрема, на виїзному засіданні Ради ЗНЦ за участю голови Волинської обласної державної адміністрації та голови Волинської обласної ради (м. Луцьк, квітень 2008 р.) прийнято Ухвалу про розробку Програми раціонального використання та охорони природного потенціалу Волині. За участю науково-дослідних установ і ВНЗ регіону, які входять до складу Шацької міжвідомчої науково-дослідної екологічної лабораторії, сформовано базу даних про параметри й стан освоєння мінерально-сировинних, лісових, земельних, водних, рекреаційних ресурсів Волинського краю.

На виїзному засіданні Ради ЗНЦ в Івано-Франківській області за участі керівників НАК “Нафтогаз України” обговорювали стан, перспективи розвитку та забезпечення високоєфективної і надійної роботи нафтогазотранспортної системи України (м. Івано-Франківськ, жовтень 2009 р.).

Проблема визначення ресурсу нафто та газопромислового обладнання була предметом обговорення на іншому виїзному засіданні Ради ЗНЦ в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу за участю Президента НАН України, академіка НАН України **Б. Патона** (квітень 2011 р.).

Як результат — затверджена Програма співробітництва між ЗНЦ НАН України і МОН України, Хмельницькою облдержадміністрацією та Радою ректорів ВНЗ Хмельниччини на 2013—2015 роки.

На виїзному засіданні Ради ЗНЦ у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя (м. Тернопіль, червень 2010 р.) підписано Угоду про співпрацю між ЗНЦ та Тернопільською обласною державною адміністрацією і Тернопільською обласною радою щодо запровадження нових методів управління, застосування сучасних прогресивних технологій, зокрема, дистанційного зондування Землі, екологічного моніторингу, міжнародного маркетингу та менеджменту. На виконання ухвали Ради ЗНЦ у 2011 р. на базі Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя відкрито науковий парк “Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля”.

Засідання Ради в Закарпатській області (м. Ужгород, жовтень 2011 р.) було присвячене розгляду особливостей розвитку гірських територій, обговоренню перспектив розроблення проекту Державної програми сталого розвитку Українських Карпат. Відповідні обґрунтовані пропозиції спрямовано до Верховної ради України, Кабінету міністрів України та Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської і Чернівецької обласних державних адміністрацій.

Обговоренню завдань і перспектив співробітництва ЗНЦ НАН України і МОН України та Хмельницької обласної державної адміністрації, проблем підвищення надійності, економічності та екологічності роботи потужних енергоблоків ТЕС у маневрених режимах, а також ефективності систем теплопостачання, необхідності створення на Хмельниччині першого в Україні енергетичного кластеру було при-

Учасники виїзного засідання Ради ЗНЦ
у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя (червень 2010 р.)

З новими розробками підприємства “Електронтранс” учасників виїзного засідання ознайомлює
член Ради ЗНЦ, президент корпорації “Електрон” Ю. Бубес

свячено засідання Ради у Хмельницькій області (м. Хмельницький, м. Нетішин, листопад 2012 р.). Як результат — затверджена Програма співробітництва між ЗНЦ НАН України і МОН України, Хмельницькою облдержадміністрацією та Радою ректорів ВНЗ Хмельниччини на 2013—2015 роки.

На засіданні Ради ЗНЦ у Львівському національному аграрному університеті (м. Дубляни, травень 2013 р.) за результатами обговорення питання “Аграрна наука і практика: результати і завдання” ухвалено завдання, вирішення яких актуальне для аграрного комплексу регіону.

Проблеми модернізації та переоснащення сучасного міського транспорту в Україні обговорено на виїзному засіданні Ради ЗНЦ 27 червня 2014 р. на базі спільного українсько-німецького підприємства “Електронтранс” корпорації “Електрон” разом із представниками академічних установ і навчальних закладів та керівниками промислових підприємств регіону. На думку фахівців, така модернізація можлива з використанням низькопідлогового трамвая та тролейбуса, які виготовлені на підприємстві і відповідають європейським вимогам безпеки і комфорту. Цікавими для відповідних служб мають бути інші розробки фахівців підприємства — електробуси, системи модульно-уніфікованих автобусів, автомобілі швидкої допомоги та автомобілі для спеціальних і комунальних служб міст.

На виїзному засіданні Ради ЗНЦ у Чернівецькій області розглядали питання “Про перспективи розвитку термоелектрики та їх реалізацію в Україні” (м. Чернівці, вересень 2014 р.). Ухвала Ради з цього питання передбачає підтримку діяльності Інституту термоелектрики НАН України та МОН України щодо розвитку термоелектрики в Україні, сприяння взаємодії наукових організацій та промислових підприємств України з впровадження новітніх наукових досягнень і технологій з метою збільшення обсягу та конкурентної здатності української термоелектричної продукції, рекомендує термоелектричним підприємствам України звернути особливу увагу на необхідність створення продукції для потреб України, особливо військової техніки, підтримку клопотання Інституту термоелектрики перед МОН України про збільшення плану набору на відповідну спеціальність у Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича в 2015 р. до 25 одиниць.

Питання “Проблеми наукового супроводу економічного розвитку Поліського регіону” було основним на виїзному засіданні Ради ЗНЦ на базі Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, травень 2015 р.). Серед проблем, які є важливими для регіону і обговорювались на засіданні, вкажемо на такі: сутність і роль менеджменту в економічному розвитку регіону, особливості використання водних ресурсів Полісся на сучасному етапі; оцінка агроекологічного стану ґрунтів Полісся за показниками відповідності та створення на них спеціальних сировинних зон. Ухвала Ради передбачає підготовку спільного звернення ЗНЦ і Національного університету водного господарства та природоко-

На засіданні Ради ЗНЦ виступає академік НААН України, директор Інституту біології тварин НААН України В. Влізло (травень 2013 р.)

ристування до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, обласних державних адміністрацій поліського регіону щодо вирішення цих проблем.

У різний час у науково-організаційних заходах, засіданнях виконкому Ради та Ради ЗНЦ взяли участь члени Президії НАН України, академіки НАН України А. Загородній, Е. Лібанова, М. Жулинський, С. Пирожков, В. Шевченко, Я. Яцків.

Законовою подією стало створення у Львові за спільної ініціативи ЗНЦ та Відділення мови, літератури і мистецтвознавства НАН України нової академічної установи — Інституту Івана Франка. Профіль-

Академік НАН України Я. Яцків виступає під час засідання виконкому Ради ЗНЦ (Львів, вересень 2013 р.)

Віце-президент НАН України, академік НАН України С. Пирожков (у центрі), академік НАН України З. Назарчук (зліва) під час підсумкової зустрічі з керівниками наукових установ за участі О. Синютки — голови Львівської ОДА, та П. Колодія (праворуч) — голови Львівської обласної ради, на тему “Соціально-гуманітарні та економічні проблеми регіону: роль науки у їх вирішенні” (Львів, липень 2015 р.)

ними завданнями діяльності інституту є: організація і координація міждисциплінарних франкознавчих досліджень; вивчення життя, літературної та наукової спадщини *Івана Франка* — художніх творів і праць у багатьох галузях гуманітарних наук (мовознавства, літературознавства, фольклористики, етнографії, історії, філософії, соціології, економіки, правознавства); підготовка науково коментованих праць; видання повного корпусу бібліографії франкознавства та укладання поточної франкознавчої бібліографії; створення наукової біографії письменника; осмислення Франкової спадщини в різних аспектах гуманітарного знання; використання творчості *Івана Франка* для утвердження і пропагування української культури.

Важливим аспектом діяльності регіональних наукових центрів є міжрегіональні наукові та виробничі зв'язки.

У 2008 р. продовжено дію укладеного раніше Договору про співробітництво між Донецьким та Західним науковими центрами, до якого сформовано відповідні програми співпраці. На виконання цього Договору у листопаді 2012 р. в м. Сіверськодонецьку Луганської області на базі Технологічного інституту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля на спільному засіданні Рад Західного та Донецького наукових центрів обговорено перспективи сталого розвитку регіонів, шляхи подолання економічних і техногенних загроз. У рамках Договору в бе-

резні 2012 р. у Львові провели спільне засідання секції математики та математичного моделювання ЗНЦ і секції математики та механіки Донецького наукового центру на відзначення 80-річчя від дня народження видатного українського математика, академіка НАН України *Івана Данилюка* — організатора створення та першого директора Інституту прикладної математики і механіки НАН України (Донецьк).

Важливим заходом у рамках міжрегіональної співпраці стало виїзне засідання Ради Західного та Південного наукових центрів, на якому розглядали питання “Розроблення пропозицій щодо запобігання надзвичайної ситуації в Калуському гірничопромисловому районі” (м. Івано-Франківськ, лютий 2014 р.). У прийнятій ухвалі визначено першочергові заходи, виконання яких зменшить подальший негативний вплив Калуського гірничопромислового району на довкілля, а також порядок наступних дій, спрямованих на поліпшення фінансування робіт для запобігання надзвичайної ситуації на території Калуського гірничопромислового району із залученням науково-проектних установ Західного та Південного наукових центрів.

Велику увагу ЗНЦ приділяє поповненню наукових установ талановитою молоддю, наданню соціальних гарантій молодим науковцям для їх творчого зростання. Заходи з підготовки наукової молоді можуть виявитись малоефективними, якщо не буде створено

Спільне засідання Рад Західного та Донецького наукових центрів НАН України і МОН України.
Виступає голова ЗНЦ, академік НАН України З. Назарчук
(м. Сіверськодонецьк, листопад 2012 р.)

належних житлово-побутових умов, за яких молоді обдаровані люди залишалися би в науці та виростали в науковців високої кваліфікації. З огляду на це, за цільові кошти, виділені Президією НАН України, в 2007—2008 рр. придбано 14 службових квартир, які Західним науковим центром, за погодженням з керівництвом академічних установ, розподілено серед молодих науковців установ НАН України міста Львова.

ЗНЦ налагодив тісну співпрацю зі Львівською обласною Малою академією наук учнівської молоді (МАН), керівниками секцій і гуртків якої є вчені Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету “Львівська політехніка”, Львівського державного університету внутрішніх справ, Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, інших ВНЗ та академічних наукових установ. У рамках Фестивалю науки в ЗНЦ щорічно, починаючи від 2008 р., відбуваються презентації наукових здобутків членів Львівського відділення МАН, які відзначені на загальноукраїнському конкурсі. Питання роботи спеціалізованих учених рад західного регіону України обговорювалось на Раді ЗНЦ за участю керівництва ВАК України (грудень 2007 р.). Результатом обговорення стали пропозиції щодо вдосконалення механізмів формування спецрад та підвищення якості підготовки спеціалістів вищої кваліфікації.

З метою популяризації досягнень учених захід-

ного регіону України ЗНЦ утворив сектор наукової журналістики, започаткував тематичні рубрики у засобах масової інформації та здійснює активну видавничу діяльність. Результатом цього є низка науково-популярних статей та інтерв'ю з відомими ученими у ЗМІ та репортажі на Львівському телебаченні. Вже опубліковано понад 100 науково-популярних статей та інтерв'ю з відомими ученими та фахівцями, які допомагають широкому загалу оцінити важливість та актуальність проведення наукових досліджень і їх результатів.

Крім цього, проводимо просвітницьку роботу, подаючи суспільству інформацію про учених, імена яких несправедливо забуті. Так, у березні 2009 р. відбулось засідання Відділення фізико-технічних і математичних наук ЗНЦ з нагоди 120-річчя від дня народження професора Львівського університету *Мирона Зарицького* — видатного українського математика, педагога та просвітника, одного з фундаторів української математичної культури на західноукраїнських землях.

Делегація ЗНЦ активно долучилась до відзначення ювілейної дати — 120-річчя від дня народження видатного українського математика, академіка *Михайла Кравчука*. На урочистій Академії з цієї нагоди, яка відбулась 28 вересня 2012 р. у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (м. Луцьк), основну доповідь зробив *Б. Пташник*,

Урочисте засідання до 120-річчя від дня народження видатного українського математика, академіка Михайла Кравчука. З доповіддю про життя й наукову діяльність академіка М. Кравчука виступає член-кореспондент НАН України Б. Пташник. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк, 28 вересня 2012 р.)

член-кореспондент НАН України, керівник відділення фізико-технічних і математичних наук ЗНЦ (співавтор — *Н. Вірченко*, доктор фіз.-мат. наук, професор НТУУ “Київський політехнічний інститут”).

ЗНЦ — співорганізатор багатьох міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій, конгресів, семінарів, яких упродовж 2009—2015 рр. проведено понад 60. Окремі з них стали традиційними, зокрема, Міжнародна науково-технічна конференція “Теорія та практика раціонального проектування, виготовлення і експлуатації машинобудівних конструкцій” (2008, 2010, 2012, 2014 рр.), Міжнародний симпозіум “Література. Діти. Час” (2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015 рр.), Міжнародний конгрес “Захист навколишнього середовища. Енергоощадність. Збалансоване природокористування” (2012, 2014 рр.),

Всеукраїнська наукова школа-семинар “Науково-методичні засади застосування ДЗЗ/ГІС-технологій картографічного забезпечення управління екологічною безпекою і природокористуванням у регіонах України” (2009, 2010, 2011, 2012, 2013 рр.), Науково-технічна конференція “Обчислювальні методи і системи перетворення інформації” (2012, 2014 рр.) тощо.

До Дня науки щорічно, починаючи від 2007 р., разом із Радою ректорів ВНЗ Львівщини та Науковим товариством ім. Шевченка проводимо Фестиваль науки, у рамках якого відбувається низка конференцій,

семінарів, мистецьких заходів, днів відкритих дверей у наукових і навчальних закладах. Завершують фестиваль

Урочисті збори представників наукової громадськості регіону за участю керівників Львівської ОДА, Львівської обласної ради та Львівської міської ради, які, за поданням ЗНЦ, вручають почесні відзнаки найкращим науковцям.

До 90-річного ювілею НАН України ЗНЦ провів урочисте засідання у Львівському академічному театрі опери та балету ім. С. Крушельницької та опублікував спеціальне видання про наукові установи НАН України нашого регіону, в якому розповів про напрями їх діяльності та наукові здобутки (Академічні установи Західного наукового центру НАН України і МОН України / Західний науковий центр НАН України і МОН України. — Львів: ПАІС, 2008. — 240 с.).

З нагоди свого 40-річного ювілею (травень 2011 р.) та продовжуючи традицію підбиття підсумків на певних етапах своєї діяльності, ЗНЦ запропонував читачам огляд досягнень у різних галузях науки, які здобули академічні та галузеві науково-дослідні установи та ВНЗ західного регіону України впродовж останніх двадцяти років та показав їх практичне застосування (Наука західного регіону України (1990—2010). — Львів: ПАІС, 2011. — 672 с.). Від цього часу постійно працює виставка наукових розробок і друкованих видань ЗНЦ та академічних установ регіону.

Голова ЗНЦ академік НАН України З. Назарчук відкриває Урочисту академію з нагоди 40-річчя створення ЗНЦ (Львів, травень 2011 р.)

Регіональні наукові центри вже близько 45 років показують свою ефективність у виконанні важливих координаційних функцій у ланцюжку “освіта — наука — влада — бізнес”. При цьому в найближчому майбутньому передбачається конституційне розширення повноважень органів місцевої влади в ухваленні управлінських рішень, які мають базуватись, зокрема, і на науково обґрунтованих пропозиціях та експертних висновках.

Вважаємо, що повноцінному використанню наявного наукового потенціалу, покращенню взаємодії регіональних осередків науки, незалежно від відомчого підпорядкування її установ із органами місцевої

влади, підвищенню ролі науки в розробленні та реалізації ефективної регіональної політики, науковому забезпеченню розв’язання актуальних проблем соціально-економічного розвитку регіонів може сприяти законодавче регламентування діяльності регіональних наукових центрів, які мають подвійне підпорядкування — НАН України та МОН України. Таке регламентування знайшло загальне відображення в ст. 17 “Національна академія наук України” Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність”, та у Статуті НАН України, який ухвалено на Загальних зборах НАН України 14 квітня 2016 року. ■

Виставка розробок та друкованих видань наукових установ західного регіону України